

De Indonesische regering probeert de rol van het land in de wereldgeschiedenis op te poetsen. En dat baart wetenschappers zorgen

ACHTERGROND

Strijd om de eerste mens De Indonesische regering probeert het eigen verleden glorieuzer te maken in een reeks nieuwe geschiedenisboeken. Ook claimt de minister van Cultuur dat de overgang van aap naar mens in Indonesië plaatsvond.

- Saskia Konniger vanuit Jakarta

De Indonesische minister van Cultuur Fadli Zon met zijn Nederlandse collega Gouke Moes in september bij de teruggave van de Dubois-collectie met fossielen.

FOTO SIMON LENSSENS

De eerste mens komt niet uit Afrika, maar uit Indonesië. Althans, dat beweert de Indonesische minister Fadli Zon (Cultuur). Eind oktober poneerde hij voor het eerst deze stelling, bij de opening van een gerenoveerd tempelcomplex. Indonesië is te lang over het hoofd gezien als [bakermat van de mensheid](#), beweerde hij.

Enkele dagen later op een congres over de prehistorie legde hij uit wat hij bedoelde. „De wereld blijft gefixeerd op de *Out of Africa*-theorie”, zei hij tegen de aanwezige archeologen. „Zestig procent van alle prehistorische vondsten zijn op Indonesische bodem gevonden.”

Volgens Zon zijn er genoeg aanwijzingen dat de oorsprong van de mens in Indonesië ligt. Wetenschappers zouden een nieuwe theorie moeten omarmen, stelde hij, namelijk dat de mens zijn oorsprong heeft in Indonesië en zich vanuit het Indonesische eilandenrijk over de wereld heeft verspreid. Hij noemde dit de [Out of Nusantara](#)-theorie, verwijzend naar de oud-Javaanse naam van de Indonesische archipel.

Hoe vaker de minister dergelijke onzinuitspraken doet, hoe minder mensen naar hem zullen luisteren

Harry Truman Simanjuntak Indonesische archeoloog

Volgens wetenschappers laat Zon zich leiden door nationalisme en is er geen wetenschappelijke onderbouwing voor zijn uitspraken. Dat Zon zijn theorie naar buiten bracht op een wetenschappelijk congres is extra pijnlijk, vindt de Indonesische archeoloog Harry Truman Simanjuntak. „De theorie is een luchtkasteel”, laat hij via WhatsApp weten. „Er is geen enkel bewijs voor.”

Het congres werd bijgewoond door internationale en nationale experts. „Niemand ging in op zijn bewering, omdat die nergens op sloeg.” Dat is schadelijk voor het aanzien van Indonesië en de wetenschappelijke integriteit, stelt de archeoloog. „Een minister moet zorgvuldig zijn woorden wegen. Hoe vaker hij dergelijke onzinuitspraken doet, hoe minder mensen naar hem zullen luisteren.”

Het schedelkapje van de prehistorische 'Javamens', dat als onderdeel van de Dubois-collectie in september door het Leidse museum Naturalis werd teruggegeven aan Indonesië.

FOTO SCIENCE PHOTO LIBRARY/ANP

Volgens de minister vormt het beroemde [schedelkapje](#) van de prehistorische 'Javamens', dat in oktober door het Leidse museum Naturalis werd teruggegeven aan Indonesië, belangrijk bewijs in zijn verhaal. Deze schedel van *Homo erectus* is ongeveer een miljoen jaar oud en werd tussen 1887 en 1900 onder leiding van archeoloog Eugène Dubois opgegraven in de rivierbedding van de Javaanse rivier Solo.

Lees ook

[Nederland geeft Dubois-collectie met fossielen uit Naturalis terug](#)

Dubois was op zoek naar de zogenoemde 'missing link', de evolutionaire verbinding tussen aap en mens. Hoewel fossiele vondsten bewijzen dat de *Homo erectus* 1,5 miljoen jaar geleden al in Indonesië leefde, is het misleidend om te stellen dat de oorsprong van de mens in Indonesië ligt, aldus Truman. Want alle fossielen die tot nu toe zijn gevonden, wijzen erop dat de vroegste ontwikkeling van aap naar mens in Afrika plaatsvond.

„Er zijn in de Drimolengrot in Zuid-Afrika fossielen gevonden die twee miljoen jaar oud zijn die wijzen op de aanwezigheid van *Homo erectus*. In Ethiopië is een [kaak van een lid van het geslacht Homo](#) gevonden, een menssoort die daar 2,8 miljoen jaar geleden leefde. Ook zijn er in Afrika fossiele resten gevonden van de Australopithecus, een mensachtige, die daar tussen de vier en twee miljoen jaar geleden leefde”, legt Truman uit. „Als je kijkt naar het bewijsmateriaal, hoe kan de minister dan beweren dat Indonesië de bakermat van de mensheid is?”

Zwijn in grot

Ook met andere beweringen botste Zon met archeologen. Zo brengt hij de prehistorische vondsten in verband met oude grottekeningen die in Indonesië zijn gevonden. Wetenschappers stelden recent vast dat [de rotstekening van een zwijn in een grot in Zuid-Sulawesi 51.300 jaar oud is](#). De afbeelding is daarmee de oudste [grottekening](#) wereldwijd die tot nu toe is [ontdekt](#). Zon suggereerde een rechte evolutionaire lijn van de oorsprong van de mens naar de periode van de grottekeningen.

De uitspraken brachten verschillende archeologen ertoe om de minister publiekelijk te corrigeren. Zo benadrukte archeoloog Daud Aris Tanudirjo van de Gadjah Mada Universiteit in *The Jakarta Post* dat de grottekeningen van de *Homo sapiens* in Indonesië [niets te maken hebben](#) met de vroege ontstaansgeschiedenis van de mens, miljoenen jaren daarvoor.

Er is namelijk een groot archeologisch gat tussen de periode van de 'Javamens', de *Homo erectus* die een miljoen jaar geleden in huidig Indonesië leefde, en de tijd van de grottekeningen, gemaakt door de *Homo sapiens*, een late nakomeling van de Afrikaanse tak van *Homo erectus*. „Beide menssoorten kwamen oorspronkelijk uit Afrika”, aldus Truman.

Volgens de meest gangbare theorie verspreidde de *Homo erectus* zich twee miljoen jaar geleden vanuit het Afrikaanse continent over de wereld en trok de *Homo sapiens* zo'n tweehonderdduizend jaar geleden vanuit Afrika naar andere werelddelen.

Een grottekening van een zwijn in de Indonesische provincie Zuid-Sulawesi. Het is de oudste grottekening wereldwijd die tot nu toe is ontdekt.

FOTO ADHI AGUS OKTAVIANA/BRIN

Vroege menssoorten

Hoewel er geen enkel bewijs is dat de oorsprong van de mens in Zuidoost-Azië ligt, zijn er wel nuanceringen mogelijk van de *Out of Africa*-theorie. Zo is niet uitgesloten dat verschillende mensachtigen zich 'vermengden', bijvoorbeeld *Homo sapiens* met nazaten van *Homo erectus* of de Neanderthaler, zoals recent DNA-onderzoek [lijkt uit te wijzen](#) en zelfs mogelijk met nazaten van *Homo erectus* in Azië. Maar deze nuances zijn speculatief, bewijs in de vorm van fossielen ontbreekt. Tot op heden gaan vrijwel alle wetenschappers ervan uit dat de evolutionaire oorsprong van de mens in Afrika ligt.

En dus niet in Indonesië. „Het is niet de eerste keer dat Zon historisch incorrecte beweringen doet”, vervolgt Truman, die in januari uit het Nationale Geschiedenisboekproject van de cultuurminister stapte. De archeoloog was een van de wetenschappers die aanvankelijk meewerkte aan een reeks geschiedenisboeken die Indonesië in een 'positiever daglicht' moet zetten, zoals Zon bij de presentatie toelichtte.

Wellicht zijn het politieke motieven, misschien is het zijn persoonlijkheid of het is groothedswaan

Harry Truman Simanjuntak Indonesische archeoloog

Truman was aangetrokken als auteur van het eerste deel over de prehistorie, maar trok zich terug toen hij merkte dat politieke motivatie zwaarder woog dan wetenschappelijke feiten. „In het project werd de term prehistorie vervangen door ‘het begin van de beschaving’.” Een incorrecte duiding. „Vroege beschavingen kenmerken zich door het schrift en dat is een onjuiste term voor een prehistorische periode.”

„Het eerste boek heet nu *De vroege geschiedenis van Indonesië en het ontstaan van de Nusantara Samenleving*.” En die terminologie lijkt ingegeven door de wens om Indonesië als bakermat van de mensheid neer te zetten, aldus Truman. „Ik weet niet wat de minister motiveert om ongefundeerde beweringen te doen”, vervolgt de archeoloog. „Wellicht zijn het politieke motieven, misschien is het zijn persoonlijkheid of het is grootheidswaan. Dat weet hij alleen zelf.”

De zorgen zijn groot, omdat de reeks zal worden gebruikt in het onderwijs. Critici vrezen dat de boeken een politiek doel dienen, zoals nationalisme aanwakkeren en het duistere verleden van de huidige president doen vergeten.

Geen massaverkrachtingen

De weigering van Truman om mee te werken aan de publicatie bleek het begin van meer verzet. In mei leidde een eerste versie van de boekenreeks tot protestacties van wetenschappers en mensenrechtenactivisten. Niet alleen de prehistorie werd geweld aangedaan. De geschiedenisboeken zouden ook zwarte pagina's uit de recente Indonesische geschiedenis [witwassen](#).

In november werd, eveneens onder leiding van minister Zon, oud-dictator Soeharto tot nationale held verheven

Mensenrechtenschendingen tijdens het regime van Soeharto (1967-1998), waarin de huidige president Subianto Prabowo als generaal diende, zouden worden weggelaten. Zon, prominent lid van Prabowo's partij Gerindra, ontkende in een discussie die volgde dat bij de val van Soeharto massaverkrachting van Chinees-Indonesische vrouwen plaatsvond. De vergrijpen zijn in 2003 door een officiële onderzoekscommissie bevestigd.

De publicatie, die al een paar keer is verzet, zal volgens de laatste berichten op 14 december, De Dag van de Nationale Geschiedenis, worden gepresenteerd. Er is geen indicatie dat het verzet van wetenschappers heeft geleid tot herziening. Integendeel, in november werd, eveneens onder leiding van minister Zon, oud-dictator Soeharto tot nationale held verheven. Ondanks [luide protesten](#) van historici, mensenrechtenactivisten en slachtoffers van het regime.